

Bálint János

A cenzúra történeti íve és jelenkori problémái. Gosztonyi Gergely könyvéről

Gosztonyi Gergely: *Cenzúra Arisztotelésztől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása.* Budapest, 2022. Gondolat Kiadó, 306 p. ISBN 9789635562244

Gosztonyi Gergely legújabb könyve a cenzúra történetének, típusainak és megjelenési formáinak rövid bemutatása után – ahogy Koltay András is kiemeli Ajánlásában – „a fókusz – helyesen – az új technológiákra helyezi”.¹ A könyvből kiderül, hogy ma egy demokratikus paradoxonnal állunk szemben, amelynek megoldása még várat magára. Egyrészt sosem volt még egyszerűbb az információmegosztás, illetve az ahhoz való hozzáférés, hiszen az internet és az online platformok robbanásszerű elterjedése alapjaiban formálta át a demokratikus nyilvánosság terét. Másrészt viszont még sosem volt ilyen egyszerű korlátozni a nyilvánosságra kerülő beszédet, gondolatokat; a cenzúra lehetősége pedig az évszázadokon át tartó hegemoniát követően nem a nemzetállamok és az egyház, hanem néhány technológiai óriás kezében összpontosul.

A fenti ellentmondást egyesek akár törvényszerűségnek is tarthatják, hiszen „a cenzúra története egyidős lehet a kommunikáció történetével”.² E körben felmerül a kérdés, mit is értünk cenzúrán? A köznyelvben elterjedt és szerteágazó jelentéssel bíró fogalomról van szó, mely ezáltal kérdéses, hogy rendelkezik-e egzakt jogi definícióval. Elfogadva, hogy a túl tág értelmezési keretek ronthatják a jogi szabályozás hatékonyságát, a szerző mégis arra a következtetésre jut, hogy „a cenzúra tág értelmű használata vezethet el a szólásszabadság teljesebb körű védelméhez”.³

A második fejezetben Gosztonyi Gergely hiánypótló és átfogó csoportosítási rendszert vezet be, melyben tipizálja a cenzúrát annak elvégzője, intézményrendszere, „széles-

sége”, ideje, hatása, célja, tárgya, gyakorisága és következménye alapján. Részletesen kitér a politikai, a gazdasági és az öncenzúra jellemzőire, melyeket kontrasztba is állít egymással. A mű értéke, hogy gyakorlati példákkal illusztrálja a közvetlen – közvetett és a látható – lopakodó mátrixban értelmezett politikai cenzúra sajátosságait, mely így a laikus olvasó számára is megfoghatóvá válik.

A harmadik fejezetben az olvasó pillanatképeket láthat a nemzetközi és a magyar politikai cenzúra történetéből a mű címében is szereplő Arisztotelésztől kezdődően egészen az ezredfordulóig. E körben a könyvnyomtatás elterjedésének és az egyház befolyásának szerepén túl szó esik olyan különleges 20. századi eszközökről is, mint a papírkorlátozás.

A közösségi média elterjedése és a tartalommoderálás újfajta megjelenése című negyedik fejezet rendkívül szerteágazó témákat érint. Egyrészt bemutatta az évszázadok óta megszokott, passzív befogadót feltételező, egyirányú, visszajelzésre nem alkalmas információáramlástól az aktív befogadóval rendelkező, két- és többirányú, komplex kapcsolatokkal rendelkező kommunikációig való fejlődést, a különbségeket pedig ismételtelen közérthető összehasonlító táblázattal szemlélteti a szerző. Másrészt azonosítja a technológia fejlődésére adott – sokszor inadekvát – amerikai és európai jogalkotói válaszokat, a kezdeti, jogtól mentes tér mítoszától egészen az elmúlt években érzékelhető szabályozási aktivitásig.

Ezt követően egy rövid amerikai kitekintés következik, mely indokolt, tekintve, hogy a technológiai cégek túlnyomó többsége amerikai vállalat, és a hazai szabályozási környezet alapvetően határozza meg a mindennapi működésüket. A hatodik fejezet részletesen bemutatja az Európai Bizottság 2020-as digitális rendeletcsomagjának főbb irányvonalait, majd azonosítja mindkét tervezet előnyeit és hátrányait.⁴ E körben megjegyzendő, hogy az Európai Parlament a könyv megjelenése óta – számos és alapvető változtatással együtt – elfogadta a tervezeteket, így a végleges szövegeket mindenképpen ajánlott kiegészítésként át tanulmányozni.

A könyv különlegessége, hogy az amerikai és az európai modellen túl bemutatja az internetes tartalomszabályozás harmadik útját is. *A kínai modell* címet viselő hetedik fejezet betekintést enged az olvasónak a *Kínai Nagy Tűzfal* mögé, ahol az internetszuverenitás és szigorú szolgáltatói felelősség uralkodik. Európai szemmel bármennyire is bizarrnak és távolinak tűnhet ez a megoldás, a kiberszuverenitás kiépítése egyre több autoriter állam célja a világon.

A nyolcadik fejezet az internetes tartalomszabályozás emberi és technikai vonatkozásait járja körül. A szerző a mesterséges intelligencia általi előszűrés és ajánlás és

az emberek által végzett korrekció és felügyelet együttes használatát azonosítja egyetlen járható útként, az átláthatóság teljes körű biztosítása mellett.

A kilencedik fejezet visszatér az európai színtérre, és az Emberi Jogok Európai Bíróságának, illetve az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatán keresztül mutatja be az online platformok jogsértő tartalomért való felelősségének részletszabályait. A döntések ismertetésén kívül a szerző kontextusba is helyezi azokat, folyamatosan reflektálva a bíróságok jogfejlesztő gyakorlatára, illetve a két grémium eltérő hozzáállására. A tizedik fejezet ezzel szemben az államok általi, politikai célú internet-hozzáférés korlátozásának gyakorlatára koncentrál az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának fényében. E körben is kiemelendő, hogy Gosztonyi Gergely magabiztosan képes megalapozott és átfogó képet nyújtani az olvasók számára.

A *Cenzúra a nagyvilágban a 2020-as évek elején* című fejezetben a szerző kortárs trendeket azonosít az internethez való hozzáférés kapcsán. A világ lakosságának „majdnem 40%-a számára a szabad és korlátozásoktól mentes internetelérés, így a szólásszabadság érvényesülése csupán vágyálom”⁵ – hangzik a könyv talán legkijózanítóbb kijelentése. A problémák és kihívások azonosításán túl azonban konkrét megoldási javaslatokat is ajánl a szer-

ző a tizenkettedik fejezetben. A mű kiemelkedő értéke a lezárásként 26 pontban összefoglalt alapkövetelmények gyűjteménye, mely alapjaiban differenciálja a könyvet a témában korábban megjelent művektől.

A jelen művel kapcsolatban kétoldalú kritika fogalmazható meg, miszerint egyszerre szól túl keveset és túl sokat a szólásszabadságról. Egyrészt a cenzúra több évezredes történetének egy rövid fejezetet szentelni leegyszerűsítőnek hathat, mikor komplett monográfiák születtek a témában. Másrészt a szerző kizárólag az online platformok által felvetett alapjogi – szólásszabadsággal kapcsolatos – problémákra fókuszál, így kizárja a vizsgálódása köréből az adatvédelmi, versenyjogi, fogyasztóvédelmi és egyéb kihívásokat.

Zárásként elmondható, hogy a cenzúra sosem fog eltűnni. „A szólásszabadságért való küzdelem az internet megjelenésével csak új irányokat vett, de a régi félelmek új köntösben velünk maradtak.”⁶ Gosztonyi Gergely legújabb könyve hiánypótló alapmű a magyar jogásztársadalom számára a jelenleg is gyerekcipőben járó platformszabályozási diskurzus megalapozásaként. A szerző képes átfogó, részletes és holisztikus elemzést nyújtani az online platformok által felvetett alapjogi problémákról úgy, hogy mindeközben a jogi szempontok mellett a technológiai és médiatudományi ismereteit is felhasználja.

Jegyzetek

¹ 14. p.

² 25. p.

³ 30. p.

⁴ E körben lásd még CENDIC, Kristina – GOSZTONYI Gergely: Main regulatory plans in European Union’s new digital regulation package, In PASHAKHIN, Sergei – MUSABIROV, Ilya – KOLTSOVA, Olessia

– KABANOV, Yury – CHUGUNOV, Andrei V. – BOUKHANOVSKY, Alexander V. – ALEXANDROV, Daniel A. (eds.): *Digital Transformation and Global Society*. St. Petersburg, 2022. Springer International Publishing, 163–176. p.

⁵ 239. p.

⁶ 260. p.

